

שיר המעלות לדוד

מזמורים קכ- קלד

הרב ארז לוי

ראשי הפרקים:

שירי המעלות
עולי הרגלים בתנ"ך-יחסי הפרט והכלל
סיפור שירי המעלות- מזמורים קכ- קלד

שירי המעלות

חמישה עשר מזמורים רצופים יש בתהלים, ממזמור קכ ועד קלד, הפותחים ב"שיר המעלות" (למעט מזמור קכא, הפותח ב"שיר למעלות"). יש לשאול, מהו פירושו של הביטוי "שיר המעלות"? על אילו מעלות מדובר?

פירושים שונים נאמרו בזה. רש"י מביא שלושה פירושים:¹

שיאמרו הלוויים אותו על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל עד עזרת נשים, ויש כאן ט"ו מזמורים של שיר המעלות. ורבותינו אמרו שיסדן דוד להעלות את התהום, כמו שמפורש במסכת סוכה. ולפי אגדה פתרונו שיר למאה עולות.

המאירי על אתר² כותב:

שירים שהיו משוררים אותם תחילה בקול נמוך, ומעלים אותו מעט מעט עד שיהיה הקול גבוה מאד (ומעין זה פירש גם רב סעדיה גאון: "ייתכן שהוא על נגינות בקול עליון").

הרד"ק על אתר כותב:

והגאון רבי סעדיה ז"ל פירש שיר המעלות שהיו נאמרים השירים האלה בהגברת קול מאד, ובכל שיר מהם היו מעלים הקול. ויש לפרש עוד כי פירוש המעלות - מעלות הגלות, שעתידים ישראל לעלות מארצות הגלות אל ארץ ישראל. ואלה השירים נאמרו על לשון בני הגלות כלם, וזכר בהם צרת הגלות, וזכר בהם תוחלת הישועה והבטחתה שתהיה על כל פנים.

הרש"ר הירש על אתר מבאר:

להלן באים חמישה עשר מזמורים שכולם מוקדשים לשאיפה אל על, להתרוממות ממצב שפל ונדכא. מתוך שאיפת התעלות זו הם חוזים את פעולת ה' המתגלה בה ומביעים זאת. מכאן שיר - שיר חיזיון אלוהי.

התרגום הארמי (יהונתן בן עוזיאל) תרגם כך על אתר:

שירא דאתאמר על מסוקיין דתהומא קדם ה' כד עיק לי צליתי וקבל צלותי.

פירוש זה של התרגום, הביא רש"י לעיל, ומבוסס הוא על מדרש חז"ל המופיע בתלמוד הבבלי, ובשינויים מסוימים גם בירושלמי. על-פי מקורות אלו, אמר דוד את טו שירי המעלות הללו בשעה

• מאמר זה לקוח מתוך הספר כאיל תערג על תהלים. הספר אזל מן השוק ועתיד לצאת בקרוב בהוצאה מחודשת.

1 תהלים קכ, א, ד"ה "שיר המעלות".

2 ד"ה "שיר המעלות".

שכרה את היסודות לבית המקדש, ועלו מי התהום, וביקשו להציף את העולם. נביא כאן את נוסח מדרש זה מהבבלי, ובהמשך דברינו נביא הבנות מיוחדות לגבי שירי המעלות וסגולתם לאור מדרש זה (סוכה נג, א).

חמש עשרה מעלות. אמר ליה רב חסדא לההוא מדרבנן דהוי קמסדר אגדתא קמיה, אמר ליה: שמיע לך הני חמש עשרה מעלות כנגד מי אמרם דוד? – אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן: בשעה שכרה דוד שיתין, קפא תהומא ובעי למשטפא עלמא, אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן. – אי הכי, חמש עשרה מעלות? יורדות מיבעי ליה! אמר ליה: הואיל ואדכרתן (מלתא), הכי אתמר: בשעה שכרה דוד שיתין קפא תהומא ובעא למשטפא עלמא, אמר דוד: מי איכא דידע אי שרי למכתב שם אחספא ונשדיה בתהומא ומנח? ליכא דקאמר ליה מידי. אמר דוד: כל דידע למימר ואינו אומר – יחנק בגרונו. נשא אחיתופל קל וחומר בעצמו: ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה: שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, לעשות שלום לכל העולם כולו – על אחת כמה וכמה. אמר ליה: שרי. כתב שם אחספא, ושדי לתהומא, ונחית תהומא שיתסר אלפי גרמידי. כי חזי דנחית טובא, אמר: כמה דמידלי טפי מירטב עלמא. אמר חמש עשרה מעלות ואסקיה חמיסר אלפי גרמידי, ואוקמיה באלפי גרמידי.

(תרגום חופשי: בשעה שחפר דוד יסודות לבית המקדש צפו מי התהום ובקשו להציף את העולם. אמר דוד חמש עשרה מעלות והורידן. אם כך למה קרא להם מעלות? יורדות צריך היה להיכתב! אלא כך היה המעשה: בשעה שכרה דוד וכו' ... אמר דוד: היש מי שידוע אם מותר לכתוב שם של הקב"ה על חרס ולהשליכו לתהום כדי שינוח? ... אמר אחיתופל לדוד: מותר! (ולמד זאת בקל-וחומר מסוטה). כתב דוד את שם ה' על החרס וורקו לתהום, וירדו המים שישה עשר אלף אמה. כאשר ראה דוד שירדו יותר מדי, אמר: ככל שהתהום עולה יותר, כך מתלחלח העולם יותר. אמר חמש עשרה מעלות והעלהו חמשה עשר אלף אמה, והעמידו במינוס אלף אמה)

מדרש זה מוזכר, כאמור, גם בתלמוד הירושלמי, אך בשינויים משמעותיים. שם לא דוד הוא שהניח את החרס בתהום, אלא החרס היה מונח שם מזמן מתן תורה. על-פי הירושלמי, החרס פותח את פיו ומנהל דיון עם דוד המלך, שבו הוא מזהירו לבל ייטלנו ממקומו, שאם לא כן תעלה התהום ותציף את העולם. דוד איננו שועה להפצרותיו של החרס, ונוטלו, ואכן מי התהום עולים ומאיימים לשטוף העולם. אחיתופל מחזיר את המצב לקדמותו, אחרי שדוד מאיים עליו בקללה. כאות תודה לקב"ה, מחבר דוד את שירי המעלות. זהו הנוסח שם (סנהדרין י, כט, הלכה ב):

וכן את מוצא בשעה שבא דוד לחפור תימליוסים של בית המקדש חפר חמש עשר מאוין דאמין ולא אשכח תהומא, ובסופא אשכח חד עציץ ובעא מירמיתיה. אמר ליה: לית את יכיל! אמר ליה: למה? אמר ליה: דנא הכא כביש על תהומא. אמר ליה: ומן אימת את הכא? אמר ליה: מן שעתא דאשמע רחמנא קליה בסיני אנכי ה' אלהיך, רעדת ארעא ושקיעת ואנא יהיב הכא כביש על תהומא. אף על גב כן לא שמע ליה. כיון דרימיה סליק תהומא ובעא מטפא עלמא, והוה אחיתופל קאים תמן. אמר: כדין דוד מתחנק ואנא מליך. אמר דוד: מאן דחכם דידע מקימתיה ולא מקים ליה, ייא סופיה מתחנקא. אמר מה דאמר, ואוקמיה. התחיל דוד אומר שירה: שיר המעלות, שיר למאה עולות; על כל מאה אמה היה אומר שירה. אף על גב כן, הוה סופה מתחנקה.

דוד, שכל ימיו מייחל לבנות בית של קבע לה', חופר כאן את היסודות למקדש. כדי להגיע לקרקע בתולה שלא נעבדה, כיאה לבית המקדש, הוא מעמיק מאוד את החפירה – ואז הוא פוגע בתשתית העולם. דווקא במקום שבו הוא רוצה להציב תשתית לאבן השתייה (שממנה הושתת כל העולם כולו) עולה התהום, התהוה, ומאיים להחזיר את העולם לתוהו ובוהו. לפי הירושלמי הטרגדיה גדולה אף יותר, שהרי שם החרס מזהיר את דוד לבל ייטלנו. מדוע נטל דוד את החרס? נראה כי לקיחת החרס על-ידי דוד, משולה להרגשתו של מטפס הרים נועז, שבהגיעו אל פסגת העולם הוא מוצא שם שאריות של פסולת, המעידות על כך שמישהו כבר היה שם לפניו. התסכול הוא עצום! דוד עושה מאמצים כבירים להגיע לקרקע בתולה – והנה הוא מוצא חרס, המעיד על הימצאותו של יישוב קדום במקום.

אלא שה' פותח את פי החרס, והוא מזהיר את דוד לבל ייטלנו. הוא גם מסביר לו שהוא איננו עדות ליישוב אנושי, אלא לתורה מסיני. דוד מסרב להאמין לו – ומתחייב בנפשו.³

לפי המדרש מהבבלי, שירי המעלות הם השירים שהעמידו את התהום על מקומו הנכון; ולפי הירושלמי הם שירי התודה ששר דוד לאחר שחזר התהום למקומו. אך מכל מקום, למרות ההבדלים בין שני המדרשים, משניהם עולה כי שירי המעלות הם שירים על הצלת העולם. זאת ועוד: לפי שני הנוסחים, הן של הבבלי, והן של הירושלמי, קשורים שירי המעלות לבניית בית המקדש.

כל זה מלמדנו על הרקע לשירי המעלות, בסגולתם ומעלותיהם כשירים המיועדים להביא לתיקון העולם וליישובו, ולהחזרת הסדר הנכון על כנו.

לאור הבנות אלו נתחיל את עיונו בשירי המעלות. אולם, אנו ננסה לחדש ולעסוק בכל שירי המעלות כקובץ אחד, ולראותו כסיפור אחד בהמשכים על הקשריו וחיבוריו.

עולי הרגלים בתנ"ך- יחסי הפרט והכלל

נתבונן בכל טו שירי המעלות כקובץ אחד, אשר יש בו מוטיבים חוזרים, רעיונות משותפים, ובעיקר – מהלך של עלייה מתפתחת. מן המדרשים למדנו, ששירי המעלות חוברו בידי דוד בזמן חפירת היסודות לבית המקדש, מה שמצביע על כך שהם חוברו באותו זמן ולאותה מטרה. על כן, יש מקום להניח כי לקובץ מזמורים זה אמנם יש כיוון אחיד, שאותו ננסה כעת לחשוף.

לדעתנו, שירי המעלות כשם כן הם: הם מספרים את סיפורו של העולה לרגל, היוצא משגרת יומו ומביתו לכיוון ירושלים. העלייה המורכבת הולכת ומתרחקת ממזמור למזמור. אך בטרם נפתח בפירוט מהלך זה נקדים, כרקע לנושא, עם עיון במקורות המתארים כיצד נעשתה העלייה לרגל עד לזמנו של דוד.

שלוש פעמים בשנה

התורה מצווה על ישראל להיראות את פני האדון ה' שלוש פעמים בשנה (שמות לד, כג). מצווה זו של עלייה לרגל במועדות, ובכללה – הבאת הביכורים בחג השבועות, נהגה אף במשכן שילה, עוד לפני שנבנה הבית.⁴ משכן שילה עמד על מכוננו 369 שנה, עד שגלה ארון הברית למחנה פלשתים.⁵ חובתם של ישראל הייתה לעלות לרגל שלוש פעמים בשנה. אך יש לשאול, האם הם אכן קיימו מצווה זו בפועל? כדי לבחון זאת, נביא כמה מקורות:

א. הפעם הראשונה שאנו מוצאים פסוק המתאר את היחס למשכן בשילה, היא בסוף מעשה פסל מיכה (שופטים יח, לא): "וַיִּשְׁמְרוּ לָהֶם אֶת פֶּסֶל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל יְמֵי הַיּוֹת בַּיַּת הָאֱלֹהִים בְּשִׁילָה". בתיאור זה מוזכר, אמנם, בית האלוקים שבשילה, אך נאמר שם שבמשך כל אותה תקופה שימש פסל מיכה כמוקד לפולחן. גם חז"ל (סנהדרין קג, ב) מדברים על כך שבתקופת השופטים התערבבה עבודת ה' שבשילה עם פולחן פסלו של מיכה.⁶

ב. הפעם השנייה היא לאחר מלחמת ישראל בבנימין, בגבעה (שופטים כא, יט): "וַיֹּאמְרוּ הַגֵּה חָג ה' בְּשִׁלּוֹ מִיָּמִים יְמִימָה אֲשֶׁר מִצְפוֹנָה לְבֵית אֵל מִזְרְחָה הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֹלָה מִבַּיִת אֵל שְׁכֵמָה וּמִנְגַב

3 עיין עוד בדברי הרב יעקב מדין בספרו, דוד ובת שבע: החטא, העונש והתיקון, עמ' 44-37, שנת תשע"א, היוצאת תבונות. שם הוא מבאר את המדרשים הללו בהקשר של חטאו של דוד בבת שבע, וגם בהקשריו לדור המבול.

4 כתבנו את הדברים באופן סתמי. הרוצים להעמיק בסוגיא זו מוזמנים לעיין באנציקלופדיה התלמודית, כרך ג, ערך 'בכורים', עמ' ש, טור 1, ובמקורות המובאים שם.

5 אנציקלופדיה תלמודית, כרך ג, ערך 'בית המקדש', עמוד רכד, טור 2.

6 וזו לשון הגמרא שם: "תניא, רבי נתן אומר: מגרב לשילה שלושה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה."

לְלִבְנָהּ". פסוק זה מתאר את רצון העם להתאחד מחדש, לאחר מלחמת אחים עקובה מדם, בעלייה לרגל לשילה בחג הסוכות. ואולם, מסגנון הדברים ומתוכנם משתמע שהעם, המתאסף לאחר המלחמה, אינו זוכר כי מחר חג, ויתירה מכך: העם זקוק לתיאור גיאוגרפי מדויק של מקומה של שילה. תיאור כזה היה מיותר לחלוטין אילו כולם היו אכן עולים לשילה שלוש פעמים בשנה. אם העם איננו יודע היכן שילה נמצאת, הרי זה משום שהאנשים חדלו מלעלות לשם לרגל.

ג. כך גם עולה ממדרש חז"ל אודות אלקנה ומשפחתו. על הפסוק בשמואל א א, ג: "וְעֵלָה הָאִישׁ הַהוּא מְעִירו מִיָּמִים יָמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבַּח לַה' צְבָאוֹת בְּשִׁלָּה", דורשים חז"ל כך (מדרש אליהו רבה, מהדורת איש שלום, פרשה ט):

'ויהי איש אחד מן הרמתים וגו' (שמואל א א, א): היה אלקנה עולה ארבעה פעמים בשנה, שלושה מן התורה ואחת שקיבל עליו, שנאמר: 'ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה' וגו' (שם, שם, פס' ג). אלקנה הוא עלה, ואשתו, ובניו, ובנותיו, ואחיו, ואחיותיו, וכל קרוביו עמו, וכל בני ביתו, היה מעלה את הכל עמו. אמר: שלא (למדו) [ילמדו] דרך עבודה וזה מן הכנענים ומן הפושעים ויעשו דבר שלא כתורה. דבר אחר, למה מעלה את הכל עמו: כשהיו עולין בדרך ולנין ברחובה של עיר, מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד, שכן האיש מדבר עם האיש, אשה עם האשה, גדול עם גדול, קטון עם קטון, והיתה המדינה מרגשת (היו) [והיו] שואלין להן (לאים ת"ל): [להיכן תלכו, ואומרים] אל בית האלהים שבשילה, שמשם תצא תורה ומשם מצוות; ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד? מיד עיניהם משגרות דמעות, אמרו להן: נעלה עמכן. אמרו להן: הין! עוד לשנה הבאה חמשה בתים, לשנה אחרת עשרה בתים, לשנה אחרת הרגישה כולה לעלות, והיו עולין הימינה כששים בתים, ובדרך שהיה עולה שנה זו, לשנה אחרת אינו עולה אלא בדרך ... וזכו רבים על ידו.

מדרש זה מלמדנו כי אלקנה לקח על עצמו ועל משפחתו משימה: "להחזיר עטרה ליושנה", ולהביא לכך שישראל יחזרו לעלות לרגל למשכן שבשילה. המשכן נעזב; ישראל אינם פוקדים אותו עוד, ואפילו אינם זוכרים את מקומו המדויק. עם זאת, כשהיה אלקנה מזכיר להם את ילדותם, מייד היו "עיניהם משגרות דמעות", בעת שנזכרו כיצד פעם היה המשכן מוקד לעלייה ולמשיכה רוחנית.

אין ספק שתפקודו הנוכחי של המשכן, אשר על כוהניו נאמר כי היו "בני בליעל" ו"לא ידעו את ה'" (שמואל א ב, יא, כב), היה חלק מהסיבות שבגללן הוא ננטש על-ידי העם; אך נראה שהסיבה העיקרית לנטישת המשכן הייתה שורשית יותר, ושראשיתה היא, ככל הנראה, בנקודת ההתחלה, מייד לאחר כיבוש הארץ מיד עמי כנען.

בסוף ספר יהושע (כד, כח-לג) מסופר כך:

"וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ: וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון עֶבֶד ה' בֶּן מֵאָה וְעֶשְׂרֵים שָׁנִים: וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת סָרַח אֲשֶׁר בְּהַר אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן לְהַר גֵּעֵשׁ: וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל אֶת ה' כָּל יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרָיו: יְהוֹשֻׁעַ וְאַשֶׁר יָדְעוּ אֶת כָּל מַעֲשֵׂה ה' אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל: וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הָעֵלּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם בְּחֻלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי חֲמוֹר אָבִי שָׁכֶם בְּמֵאָה קִשְׁיָטָה וַיְהִי לְבְנֵי יוֹסֵף לְנַחֲלָה: וְאַלְעָזָר בֶּן אֶהֱרָן מֵת וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בֶּנּוֹ אֲשֶׁר נָתַן לוֹ בְּהַר אֶפְרַיִם."

יש להבין מספר דברים:

א. מהו ציון המקום הזה, "מצפון להר געש"?

ב. כיצד ייתכן שקוברים את אלעזר "בגבעת פנחס בנו אשר נתן לו"? והלוא לכוהנים אין נחלה!

נעייין בדברי רבותינו במדרש רות רבה (פתיחות ב, ד"ה "ויהי בימי"):

'ויהי בימי שפוט השופטים' (רות א, א): 'עצלה תפיל תרדמה' (משלי יט, טו), ע"י שנתעצלו ישראל לעשות גמול חסד ליהושע, הדא הוא דכתיב (יהושע כד, ל): 'ויקברו אותו בגבול נחלתו מצפון להר געש'. אמר רבי ברכיה: חזרנו על כל המקרא, ולא מצינו מקום ששמו געש. ומהו הר געש? על-ידי שנתגעשו ישראל מעשות גמילות חסד ליהושע. באותה שעה נחלקה א"י, והיתה חלוקה חביבה עליהם יותר מדאי, והיו ישראל עוסקין במלאכתן, זה עוסק בשדהו וזה עוסק בכרמו וזה עוסק בזיתו וזה עוסק

בפצומו [=קורות ביתו], לפרש (משלי יט, טו) 'ונפש רמיה תרעב', נתגעשו מעשות גמילות חסד ליהושע, ובקש הקב"ה להרעיש את העולם כולו על יושביו, כמא דאת אומר (תהלים יח, ח) 'ותגעש ותרעש הארץ'...

שומו שמיים! אפילו מניין לא מצאו כדי לערוך ליהושע בן נון הלוויה מכובדת? הכך יגמלו ישראל למי שיצא עמהם ממצרים והכניסם לארץ, נלחם מלחמותיהם, חילק להם את הארץ לנחלות ואף הנחילים בה? אין זאת כי על כך נתגעשה הארץ, והוא שכתוב "ויקברו אותו מצפון להר געש". כיצד חדרה תפיסה אגואיסטית שכזו אל תוך מחנה ישראל?

מסתבר שיהושע אכן חשש שרוחות כאלה יתחילו לנשב בקרב העם, וכדי להקדים רפואה למכה תיקן עשר תקנות לישראל, בשעה שנגשו לנחול נחלותיהם (בבא קמא פ, ב):

תנו רבנן: עשרה תנאין התנה יהושע: שיהו מרעין בחורשין, ומלקטין עצים בשדותיהם, ומלקטים עשבים בכל מקום חוץ מתלתן, וקוטמים נטיעות בכל מקום חוץ מגרופיות של זית, ומעין היוצא בתחילה בני העיר מסתפקין ממנו, ומחכין בימה של טבריא ובלבד שלא יפרוס קלע ויעמיד את הספינה, ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה מליאה כרכום, ומהלכים בשבילי הרשות עד שתחד רביעה שניה, ומסתלקין לצידי הדרכים מפני יתידות הדרכים, והתועה בין הכרמים מפסיג ועולה מפסיג ויורד, ומת מצוה קונה מקומו.

המכנה המשותף לכל התקנות הללו הוא, כי על הפרט לוותר על משהו מעצמו ומרכושו לטובת הכלל, ואל יקפיד אדם עם חברו בתוך שלו, אלא ילך לקראתו לפנים משורת הדין. על כן, אם אירע שחברך תעה בין כרמך – אל תקפיד עליו, אפילו אם הוא מזיק את זמורות הכרמים; וכן תן רשות להולכי רגל לעבור בין שבילך, כשקשה עליהם הדרך מפאת הגשמים וכיו"ב.

יהושע ראה את הנולד; אך מדוע לא שמרו ישראל תנאים אלו, ואף כלפי יהושע עצמו התנהגו בצורה הפוכה מזה?

נראה כי התשובה נעוצה במלים "וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת הָעָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ" (יהושע כד, כח). בשעה שהעם הלך איש לנחלתו, נשכחות מהם כל האידיאות הלאומיות הכלליות. ארבעים שנה הלכו במדבר תחת דגלים ומחנות; גם כשנכנסו לארץ עסקו יחד במשימות הלאומיות של כיבוש והתנחלות. כעת, משנגמרו המשימות הגדולות, הגיע תור מימושה של המשפחה הפרטית; ואז, משהלך כל אחד ואחד מישראל אל גפנו ואל תאנתו, שוב לא היה ניתן לקבצם יחד, אפילו לא לצורך העלייה לרגל. את הפרטיות האגוצנטרית הזו מבטא במלוא העוצמה הביטוי "איש לנחלתו" – ביטוי שעוד עתיד לחזור ולהישמע גם בתקופה הרבה יותר מאוחרת, בעת המרד של איש הבליעל, שבע בן בכרי, נגד דוד המלך:⁷

וּשְׁם נִקְרָא אִישׁ בְּלִיעֵל וְשֵׁמוֹ שֶׁבַע בֶּן בְּכָרִי אִישׁ יְמִינִי וַיִּתְקַע בַּשֶּׁפֶר וַיֹּאמֶר אֵין לָנוּ חֶלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה לָנוּ בְּבֶן יִשִׁי אִישׁ לְאֶהֱלִי וְיִשְׂרָאֵל.

ושני דורות אחרי כן – בימי רחבעם, שסופו היה פיצול הממלכה (מלכים א יב, טז):

וַיִּשְׁבוּ הָעָם אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר מָה לָנוּ חֶלֶק בְּדָוִד וְלֹא נַחֲלָה בְּבֶן יִשִׁי לְאֶהֱלִיךָ יִשְׂרָאֵל עֲתָה רְאֵה בֵיתְךָ דָּוִד וַיִּלְךָ יִשְׂרָאֵל לְאֶהֱלִי.

תופעת האגוצנטריות לא פסחה גם על ההנהגה הרוחנית של העם. זהו ההסבר לכך שאנו מוצאים כי פנחס בן אלעזר הכהן מקבל נחלה, ועוסק בענייניו האישיים במקום לשפוט את העם. ואכן, חז"ל לא חשכו את ביקורתם ממנו ומשאר ראשי ישראל (אליהו רבה, פרשה יב):

ושמא תאמר, אותן שבעים אלף שנהרגו בגבעת בני בנימין מפני מה נהרגו? היה להן, לסנהדרין גדולה שהניח משה ויהושע ופינחס בן אלעזר עימהם, שיקשרו חבלים של ברזל במתניהם, ויגביהו (בגדים) [בגדיהם] למעלה מארכובותיהם, ויחזרו בכל עיירות ישראל: יום אחד בבית אל, יום אחד לחברון, יום אחד לירושלים, וילמדו את ישראל דרך ארץ, בשנה בשתיים בשלוש, עד שיתיישבו ישראל בארצם, יתגדל ויתקדש שמו של הקב"ה בעולם כולו שברא מסוף העולם ועד סופו. הן לא עשו כן, אלא

כשנכנסו לארצם כל אחד ואחד נכנס לכרמו וליינם, אמר: שלום עליך נפשי, כדי שלא להרבות את הטורח.⁸

עם דוגמא אישית כגון זו לא קשה להבין כיצד, אחרי שנים של אידיאליות חלוצית, נתפס כל העם כולו לפרטיות אגוצנטרית, אשר הובילה גם להפסקת העלייה לרגל. ואולם בימי שמואל התרחש שינוי, אשר בסופו של דבר גרם להתעוררות השתוקקותו הגדולה של דוד לבנות את בית הבחירה, ואשר ממנה גם נולדו שירי המעלות כהמנון עולי הרגלים.

סיפור שירי המעלות - מזמורים ק"כ-קל"ד

תיאור העלייה לרגל בזמן התנ"ך היה בגדר הקדמה לשירי המעלות, ולרצף העלילתי המורכב שהם בנוים. כעת ננסה לשחזר את הסיפור העולה מתוך שירי המעלות.

המזמור הראשון, מזמור קכ, מתאר אדם אשר חיי היומיום שלו קשים ורצופים קשיים, והשגרה שלו קשה מנשוא:

שיר המעלות אַל ה' בצרתה לי קראתי ויצענני: ה' הצילה נפשי משפת שקר מלשון רמיה: מה יתן לך ומה יסיף לך לשון רמיה: חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים:

המשורר מתאר את עצמו כמי שמוקף מכל צד בשקר ובאויבים ארסיים היורים בו חיצים שנונים, אשר מכאיבים לו כגחלי רתמים. קשה עליו הסביבה שהוא נמצא בה, והשהייה הממושכת לצד שונאי השלום, שתמיד מחרחרים מלחמה ותוקפנות, מכבידה עליו:

אויזה לי כי גרתי משך שכנתי עם אהלי קדר: רבת שכנה לה נפשי עם שונא שלום: אָנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה לְמַלְחָמָה:

במציאות האימה הזו, מתעורר האדם לתהות כיצד יפתור את בעיותיו. שכן למרות שהוא בוודאי משתדל בכל מאודו לשפר את מצבו, המצב הוא כל כך קשה עד שהוא מעלה חרס בידו. הדבר בא לידי ביטוי בפסוק האחרון של מזמור קכ: "אָנִי שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה לְמַלְחָמָה". במלים אחרות: מה שלא אעשה, ככל שאשתדל להיות בשלום, המה – למלחמה!

מתברר לו, כי הדרך היחידה להתמודד עם המצב היא להשליך יהבו על ה'; ועל כן הוא ממשיך במזמור קכא:

שיר למעלות אָשָׂא עֵינַי אֶל הַהָרִים מֵאֵין יבֵּא עֲזָרִי: עֲזָרִי מֵעַם ה' עֲשֵׂה שְׁמַיִם וְאָרֶץ:

ייתכן שיש כאן מסקנה אישית, שאליה הגיע האדם מעצמו; וייתכן שאלו הם דברי חבריו, רבותיו או מכריו, המעודדים אותו בייאושו ואומרים לו:

אַל יתן למוט רגלך אל יגום שמרך: הנה לא יגום ולא יישן שומר ישראל: ה' שמרך ה' צלך על יד מינך:

בתוך דבריהם, הנוסכים בו ביטחון ואמונה, הם מכוונים אותו גם לפעולות מעשיות; לא רק אמונה פאסיבית של "מאין יבא עזרי", אלא עשייה ממשית: יש להתקרב אל ה' ולחפש את השכינה השומרת, וזאת יש לעשות דווקא במקום המיוחד, הוא מקום המקדש. אמנם הדרך רחוקה ורצופה קשיים, ולא פשוט לעלות לרגל בזמנים כאלה; אך הם כבר רמזו לו בדבריהם כי "אל יתן למוט רגלך". כעת ממשיכים הם לעודדו לצאת למסע העלייה לרגל:

יוֹמֵם הַשֶּׁמֶשׁ לֹא יִכְבֶּה וְיָרֵחַ בְּלֵילָהּ: ה' יִשְׁמְרֶךָ מִכָּל רָע יִשְׁמַר אֶת נַפְשְׁךָ: ה' יִשְׁמַר צַאֲתְךָ וּבֹאֲךָ מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם:

8 במהדורת איש שלום זוהי פרשה יב; בהוצאות אחרות מופיעים הדברים בפרשה יא. ועיין שם בכל הפרשה, המתארת כיצד הטיחו ביקורת קשה עוד יותר בפנחס, ובשאר ההנהגה.

בנקודה זו מתחיל להתרחש מפנה במצבו של האדם. אמנם הוא עדיין לא יצא מביטו, אך מהרגע שגמלה ההחלטה בליבו לעלות לירושלים כבר מתחיל הוא להרגיש איך השמחה והאופטימיות מציפים אותו מבפנים. הוא בז לסכנות, בודעו כי ה' ישמור צאתו ובואו, ומכל רע ישמור את נפשו. על כן הוא מצטרף לעולים לרגל, וכחבורה אחת הוא אומר עמהם בשמחה (מזמור קכב):

שיר המעלות לְדוֹד שְׁמַחְתִּי בְּאֶמְרֵי לִי בֵּית ה' גִּלְךָ. אמירה זו נעשית יותר ויותר ממשית בעיניו, עד שמבלי משים רואה הוא את עצמו כאילו כבר ניצב בשערי ירושלים: עמדות היו רגלינו בשַׁעֲרֵיךָ יְרוּשָׁלַם.

כעת הוא הגשים את משאלתו. הדרך קפצה לו, והנה הוא נכנס דרך השערים אל בין החומות. ירושלים נגלית לפניו במלא הדרה. הוא מוקסם מבתי האבן, מהסמטאות החמות ומאוירת האחדות הקורנת מכל פינה. כעת הוא עובר ליד המוסדות הממלכתיים, "כיסאות למשפט" ו"כיסאות לבית דוד":

יְרוּשָׁלַם הַבְּנוּיָה כְּעִיר שְׁחֻבָה לָהּ יְחֻדוּ. שָׁשָׂם עָלוּ שְׁבָטִים שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל לְהִדּוֹת לְשֵׁם ה'. כִּי שָׁמָּה יָשְׁבוּ כְּסָאוֹת לְמִשְׁפַּט כְּסָאוֹת לְבֵית דָּוִד.

מי שנשם את אווירה של ירושלים שוב לא יכול להישאר בתוך פרטיותו, תהא קשה ככל שתהא. כל ישותו נמלאת ברוחו של כלל ישראל, באהבת האומה ובבקשת טובתה. מאליהן פורצות מגרונו המלים המתנגנות, ההמנוניות:

שָׁאֲלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם יִשְׁלִי אֶהְיֶיךָ: יְהִי שְׁלוֹם בְּחִילְךָ שְׁלוֹה בְּאַרְמְנוֹתֶיךָ. לְמַעַן אַחֲזִי וְרַעֲי אֲדַבְּרָה נָא שְׁלוֹם בְּךָ: לְמַעַן בֵּית ה' אֱלֹהֵינוּ אֲבַקֶּשֶׁה טוֹב לְךָ.

אבל משהוא נרגע מעט הוא חוזר ונזכר בצרותיו כי רבו, ובקשיי יומו אשר גרמו לו לצאת לדרך ולעלות לרגל. הוא נזכר איך רק לפני זמן קצר נשא עיניו אל ההרים ותהה: "מאין יבא עזריי?" ועל כן פותח הוא את פיו ונושא תפילה קצרה (מזמור קכג):

שיר המעלות אֲלֶיךָ נִשְׁאֲתִי אֶת עֵינֵי הַיֹּשְׁבֵי בְּשָׁמַיִם.

ואולם כבר מן המלים הראשונות ניכר הבדל. אם טרם צאתו מכפר הולדתו הוא אמר "אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזריי", הנה כעת, משהגיע לירושלים, הוא אינו אומר "אשא עיני אל ההרים", אלא: "אליך נשאתי את עיני היושבי בשמיים". הוא כבר אינו תוהה: הוא יודע כי רק אל ה' נשואות עיניו!

זעקתו נשמעת בתוך זעקות העולים כולם, והוא מתפלל עמם וזועק:

הִנֵּה כְּעֵינֵי עֹבְדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שֹׁפְחָה אֶל יַד גְּבוֹרָתָהּ כֵּן עֵינֵינוּ. אֵל ה' אֱלֹהֵינוּ עַד שְׂיִחְנֵנוּ. חֲנֵנוּ ה' חֲנֵנוּ כִּי רַב שָׁבְעָנוּ בּוֹז. רַב־תְּשַׁבֵּעַ לָהּ נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִיוֹנִים.

הדברים רבי העוצמה הללו נאמרים מתוך תחושה של ביטול, כעבדים לפני אדונם – אך גם מתוך התחושה של בנים, שאינם מרפים מאביהם עד שייענו: "עד שיחוננו!" יחד עם חבריו, עולי הרגלים, המרגישים שלאחר תחושת ההתרוממות בירושלים אין הם יכולים לחזור לחיי היום יום המשפיליים, הוא אומר:

רַב־תְּשַׁבֵּעַ לָהּ נַפְשֵׁנוּ הַלְעַג הַשְּׂאֲנָנִים הַבּוֹז לְגֵאִיוֹנִים.

כעת מקבלת כל התופעה הזו של התכללות היחיד בתוך כלל ישראל משמעות מעשית. העולים כולם חשים בעוצמת האחדות, וכאיש אחד פותחים ואומרים (מזמור קכד):

שיר המעלות לְדוֹד לֹלֵי ה' שִׁהֲיָה לָנוּ יֹאמֵר נָא יִשְׂרָאֵל. לֹלֵי ה' שִׁהֲיָה לָנוּ בְּקוֹם עָלֵינוּ אָדָם. אֲזִי חַיִּים בְּלַעֲוֵנוּ בְּחָרוֹת אָפֶם בָּנוּ. אֲזִי חַיִּים שְׁטָפוּנוּ נִחְלָה עָבַר עָלֵינוּ נַפְשֵׁנוּ. אֲזִי עָבַר עָלֵינוּ הַיָּמִים הַזֵּידוֹנִים. בְּרוּךְ ה' שְׁלֵא נִתְּנָנוּ טָרֶף לְשֹׁנֵיהֶם. נַפְשֵׁנוּ כְּצִפּוֹר נִמְלָטָה מִפַּח יוֹקְשִׁים הַפָּח נִשְׁבַּר וְאֲנַחְנוּ נִמְלָטָנוּ. עֲזָרְנוּ בְּשֵׁם ה' עֲשֵׂה שְׁמֵיךָ נֶאֱרָץ.

מזמור זה הוא המקבילה של שני המזמורים הראשונים, קכ-קכא; אלא שכאן, במזמור קכד, הופכות צרות היחיד לצרות הכלל. מזמורים קכ-קכא כל-כולם לשון יחיד, החל מ"קראתי ויעניני" ועד ל"ה'

ישמור צאתך ובואך". ואילו מזמור קכד, שכולו מנוסח בלשון רבים, נפתח ב"יאמר נא ישראל". בעוד שבמזמור קכא, נאמר "עזרי מעם ה' עשה שמיים וארץ", הרי במזמור קכד נאמר "עזרנו בשם ה' עשה שמיים וארץ". בקכא נאמר: הצילה נפשי... רבת שכנה לה נפשי...". ואילו בקכד נאמר: "אזי עבר על נפשנו ... נפשנו כציפור נמלטה". התלונה בו היא: "בקום עלינו אדם... אזי חיים בלעונו... אזי המים שטפונו..." - הכל בלשון רבים.

המזמור הבא, מזמור קכה, מקביל ותואם למזמור קכב. הקבלה זו ממחישה היטב, מבחינה סגנונית, כיצד המהלך הפרטי של עולה הרגל הבודד הופך לתנועה חברתית, הכוללת את עם ישראל כולו, בבחינת "יאמר נא ישראל".

מזמור קכב עסק, כזכור, בהתלהבותו של עולה הרגל קשה היום, שעה שדרכו רגליו בשערי ירושלים. גם מזמור קכה מתאר תופעה דומה, אך בהסתכלות כלל-ישראלית, כאמור:

שיר המעלות הבטחים בה' כהר ציון לא ימוט לעולם ישב. ירושלים הרים סביב לה וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם. כי לא ינוח שבט הרשע על גורל הצדיקים למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם. היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבבותם. והמטים עקלקלותם יוליכם ה' את פעלי האון שלום על ישראל.

מזמור קכא הסתיים בביטוי "מעתה ועד עולם". שם סיכם ביטוי זה את החלטתו של האדם לצאת לדרך ולעלות לירושלים הבנויה, שהיא כעיר שחברה לה יחדיו. במזמור קכה, אנו מוצאים את אותו ביטוי עצמו בהקשר דומה, אך כללי יותר: "ירושלים הרים סביב לה, וה' סביב לעמו מעתה ועד עולם". וכמו מזמור קכב, גם מזמור קכה מסתיים בבקשת השלום והשלווה. ואולם, בעוד שמזמור קכב דיבר על שלום לפרט: "אדברה נא שלום בך... אבקשה טוב לך", הרי שמזמור קכה מסתיים בברכת שלום לכל ישראל: "יוליכם ה' את פועלי האון שלום על ישראל".⁹

מזמור קכו נראה כאתנחתא ברצף הסיפורי. ממזמור קכ עד מזמור קכה מתוארת, כאמור, עלייתו של האדם לירושלים והתכללותו עם שאר העולים לרגל. מזמור קכו מתאר מעין פסגה רוחנית שאליה הגיעו העולים לרגל. זהו שיר פרידה מירושלים, שכן העולים לרגל עומדים לחזור איש איש למקומו ולעירו; אך בו בזמן הוא מבטא תקווה לעתיד. המזמור מכיל בתוכו הן את האופוריה והחזון - "בא יבא ברנה נשא אלומותיו", והן את המציאות שבהווה: "הלך ילך ובכה נשא משך הזרע".¹⁰

במזמור קכז נפתחת מערכה חדשה. מה שתיארנו עד כה כסיפורו האישי של אחד העולים - סיפור שנכתב הן מתוך הסתכלות פרטית והן בפרספקטיבה כוללת - הופך מכאן ואילך לסיפור קורותיה של האומה כולה.

אמנם, כפי שראינו לעיל, עלייה לרגל נעשתה גם לפני שנבנה המקדש; ואולם היא לא הייתה עניין כלל-לאומי. שכן לפני שנבנה הבית, הותרו הבמות וכל אחד יכול היה לזבוח ולהקטיר בבמות פרטיות ואזוריות. משנבנה הבית נאסרו הבמות, ונתחייבו כל ישראל בעלייה לרגל. ואכן, בעניין זה בדיוק פותח מזמור קכז:

9 הנוסח הזה, "שלום על ישראל", נמצא באופן מפתיע בעיר הקדומה ג'רש שבעבר הירדן המזרחי. עיר זו היא אחת התגליות הארכיאולוגיות החשובות ביותר שנתגלו במזרח התיכון. זו עיר שלמה שהייתה מעין עיר תענוגות אזורית של הצבא והשלטון הרומי. בעיר נמצאו רחובות ארוכים מקורים, בתי נימפאות, מקדשים, איצטדיונים, מרחצאות ועוד. במפתיע, בחלקה העליון של העיר נתגלה גם בית כנסת, ובו רצפת פסיפס יפה שעליה מצוירת תיבת נח - וגם הכתובת "שלום על כל ישראל". כתובות דומות נמצאו בעוד בתי כנסת רבים, אשר המפורסם שבהם הוא בית הכנסת "שלום על ישראל" ביריחו. אך בעוד שבכל המקומות האחרים נכתב "שלום על ישראל", בג'רש הנוסח הוא נראה שהדגש המיוחד הזה נובע מאותו חשש קדום שהיה לשבטי עבר הירדן המזרחי, ראובן גד וחצי המנשה, שמא בבוא היום הם יוצאו, חלילה, מכלל ישראל, עקב מגוריהם מעבר לנהר הירדן. הביטוי הזה, "שלום על ישראל", לקוח כאמור משירי המעלות, והוא נבחר בידי אנשי בית שני כדי לאפיין בו את התכללות ישראל לאומה אחת גדולה. לדעתנו, אפשר לראות הבנה זו כתוצאה ישירה של המהלך העלילתי של שירי המעלות, המתווה את התכללות הפרט בכלל, את המעבר של עולי הרגל מן הביטוי הפרטי "אדברה נא שלום בך", לביטוי הכללי "שלום על ישראל" - ואולי גם, כפי שגרסו בעבר הירדן, "שלום על כל ישראל".

10 בספר זה הקדשנו פרק מיוחד למזמור קכו, והקורא מוזמן לעיין בו.

שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית שוא עמלו בוניו בו אם ה' לא ישמר עיר שוא שקד שומר.
שוא לכם משכימי קום מאחרי שבת אכלי לחם העצבים כן יתן לידידו שנא. הנה נחלת ה' בנים שָכר
פְּרֵי הַבֶּטֶן. כְּחֻצִים בֵּיד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים. אֲשֶׁרֵי הַנְּגָבֵר אֲשֶׁר מְלֵא אֶת אֲשַׁפְתּוֹ מֵהֶם לֹא יִבְשׂוּ כִּי
יִדְבְּרוּ אֶת אוֹיְבֵים בְּשֹׁעַר.

מזמור זה מדגיש את ההכרה בכך שהבית הוא בית ה'. הבית נקרא על שמו, והוא הבונה אותו ושומר
עליו. אמנם ברכת ה', ושמו אשר נקרא על הבית, שומרים לא רק על בית ה' אלא גם, ואף בעיקר, על
הבית הפרטי. ביתו של אדם מתברך, וברכה זו ניכרת בעיקר בבנים: "הנה נחלת ה' בנים שָכר פְּרֵי
הבטן". הבנים הם עיקר הבית, בדיוק כשם שבני הנעורים הם הנכס הלאומי החשוב ביותר. בנים אלו
הם 'כחיצים ביד גיבור', אשר 'ידברו את אויבים בשער'; הם נוטרי העיר, המופקדים על החומות
והשערים.

מצב זה מבטא את השלמות הלאומית, הרוחנית והפיזית, אשר אפיינה את ימי שלמה המלך, אשר על
פי התרגום הארמי הוא המחבר של מזמור זה: "שירא דאתאמר על מסוקין דתהומא על יד שלמה".
האומה הייתה במצב זה במשך שנים מספר שבהן הברכה שרתה בכל, שכן מכוחם של ירושלים ובית ה'
מתברכת האומה כולה.

המזמור הבא, קכח, אשר כל-כולו ברכת ה', מתאר איך כל המערכות והמסגרות כולם נתברכו: האשה,
הילדים, הבית – "הנה כי כן יבורך גבר... יברך ה' מציון...". ואף מזמור זה נחתם בברכה המוכרת זה
מכבר, היא ברכת הכלל: "וראה בנים לבניך שלום על ישראל".

אלו היו השנים הטובות של האומה הישראלית, שנים של שלום, שפע וברכת ה' בכל מעשה ובכל דבר.
אך אחריהן באו שנים אחרות, שנים שבהן אויבי ישראל הרימו ראש וצוררי האומה חרשו נגדה מזימות:

שיר המעלות רפת צָרוּנִי מְנַעֲרֵי יֹאמֵר נָא יִשְׂרָאֵל. רַבַּת צָרוּנִי מְנַעֲרֵי גַם לֹא יָכֻלוּ לִי. עַל גְּבֵי חָרְשׁוֹ
חֲרָשִׁים הָאָרִיכוּ לְמַעֲנֵיתָם.

אחרי שמזימות הצוררים קרמו עור וגידים, התקווה היחידה שנותרה היא שה' יושיע את עמו וידכא
את שונאי ציון:

ה' צָדִיק קָצַץ עֲבוֹת רָשָׁעִים. יִבְשׂוּ וַיִּסְגּוּ אַחֲזֵר כָּל שְׂנְאֵי צִיּוֹן. יִהְיוּ כַּחֲצִיר גִּגּוֹת שֶׁקָּדְמַת שֶׁלֶף יִבְשׂוּ. שְׁלֵא
מְלֵא כַּפּוֹ קוֹצֵר וְחֻצְנוֹ מְעַמֵּר.

במצב זה נעדרת הברכה מן האומה, ועל כן הגיעונו כל הצרות הרבות הללו. ואכן, אם המזמורים
האחרונים נחתמו בברכה, כעת חסרון הברכה מורגש עד מאוד:

וְלֹא אָמְרוּ הַעֲבָרִים בְּרַכַּת ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּרַכְנוּ אֶתְכֶם בְּשֵׁם ה'.

האומה כולה מתכנסת לזעקה ולתפילה, וממעמקים קוראת אל ה' שישמע בקולה, ויהיו אזניו קשובות
לקול תחנוניה:

שיר המעלות ממעמקים קראתיך ה'. אֲדַנִּי שִׁמְעָה בְּקוֹלִי תִהְיֶינָה אֲזִנֶיךָ קִשְׁבוּת לְקוֹל תַּחֲנוּנֵי. אִם עֲוֹנוֹת
תִּשְׁמַר יְ-ה-אֱ-דָנִי מִי יַעֲמֵד. כִּי עַמְּךָ הַסְּלִיחָה לְמַעַן תִּנָּרָא. קוֹיֵתִי ה' קוֹתֵה נַפְשִׁי וְלִדְבָרוֹ הוֹחֵלֵתִי. נַפְשִׁי
לֹא-דָנִי מִשְׁמָרִים לְבַקֵּר שֹׁמְרִים לְבַקֵּר. יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' כִּי עַם ה' הַחֲסֵד וְהַרְבֵּה עֲמוֹ פְּדוּת. וְהוּא יַפְדֶּה
אֶת יִשְׂרָאֵל מִכָּל עֲוֹנֵתָיו.

אך בצד הזעקה, האומה גם עורכת חשבון נפש ועושה תשובה. ביסוד התשובה הזו, עומד תיקון גבהות
הלב, שהובילה לתפיסה של "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח, יז). ואכן, כנסת ישראל
עונה ואומרת:

שיר המעלות לְדוֹד ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְלֹא הִלַּכְתִּי בַּגְּדֹלוֹת וּבַנְּפִלְאוֹת מִמְּנִי. אִם לֹא שׁוֹיֵתִי
וְדוֹמְמֵתִי נַפְשִׁי כְּגַמֵּל עָלִי אִמוֹ כְּגַמֵּל עָלִי נַפְשִׁי. יַחַל יִשְׂרָאֵל אֵל ה' מַעֲתָה וְעַד עוֹלָם.

המוטיב החוזר כאן הוא "מעשה ועד עולם", שאותו מצאנו גם במזמורים קכא וקכה. עם התעוררות האומה לתשובה חוזרים וניעורים בה כוחות קדומים, ובעיקר – הכוח החשוב ביותר: כוח הנצח. עם הנצח אינו מפחד מדרך ארוכה; ועל כן חוזר בשירי המעלות שלוש פעמים הביטוי "מעשה ועד עולם".

המזמור הבא, מזמור קלב, מביא בפנינו, באריכות יחסית, את כל נכסי האומה השבים ומתעוררים בה: הכהנים, שמירת הברית, ירושלים ככיסא ה' בעולם, קרן לדוד, נר למשיחו, שבועת ה' לדוד, ועוד. כל העניינים הנשגבים הללו היו קנייני האומה ואבדו ממנה, אך כעת היא משיגה אותם מחדש: "הנה שמענוה באפרתה, מצאנוה בשדי יער".

שיר המעלות זכור ה' לְדוֹד אֶת כָּל עֲנוֹתוֹ. אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לֵה' נְדָר לְאַבִּיר יַעֲקֹב: אִם אָבָא בְּאֵהָל בֵּיתִי אִם אֶעֱלֶה עַל עַרְשׁ יְצוּעֵי. אִם אֶתֵּן שָׁנָה לְעֵינַי לְעַפְעַפֵּי תְנוּמָה. עַד אֲמַצָּא מְקוֹם לֵה' מִשְׁכָּנֹת לְאַבִּיר יַעֲקֹב. הִנֵּה שִׁמְעֲנוּהָ בְּאַפְרָתָה מִצְאֲנוּהָ בְּשָׂדֵי יַעֲר. נְבוֹאָה לְמִשְׁכָּנֹתַי נִשְׁתַּחֲוֶה לְהֵדֵם רְגְלָיו. קוּמָה ה' לְמִנְחֹתֶיךָ אֲמָה וְאֲרוֹן עֲזֶיךָ. כִּהְיִיךָ יִלְבָּשׁוּ צְדָק וְחִסְדֶּיךָ יְרַנְּנוּ. בְּעִבּוֹר דָּוִד עֲבַדְךָ אֶל תֵּשֵׁב פָּנַי מִשִּׁיחֶךָ. נִשְׁבַּע ה' לְדוֹד אֲמָת לֹא יֵשׁוּב מִמֶּנָּה מִפְּרִי בִטְנֶיךָ אֲשִׁית לְכֶסֶף לָךְ. אִם יִשְׁמְרוּ בְּנֵיךָ בְּרִיתִי וְעַדְתִּי זֹו אֲלַמְּדֵם גַּם בְּנֵיהֶם עַדִּי עַד יֵשְׁבוּ לְכֶסֶף לָךְ. כִּי בָחַר ה' בְּצִיּוֹן אֲנִי לְמוֹשָׁב לּוֹ. זֹאת מְנוּחָתִי עַדִּי עַד פֶּה אֲשַׁב כִּי אוֹתִיָּהּ. צִיָּדָה בְּרֶךְ אֲבִיּוֹנִיָּה אֲשַׁבֵּיעַ לְחֶם. וְכַהֲנִיָּה אֲלַבִּישׁ יִשַׁע וְחִסְדֶּיךָ רַנְּן יְרַנְּנוּ. שֶׁם אֲצַמִּיחַ קֶרֶן לְדוֹד עֲרֻכְתִּי נֵר לְמִשִּׁיחִי. אוֹיְבָיו אֲלַבִּישׁ בִּשְׁתַּ וְעֲלִיו יְצִיץ נְזָרוֹ.

ואמנם, הגאולה לא מאחרת לבוא. ומאחר שישועת ה' כהרף עין, הנה האומה מתאחדת כבעבר, וברכת ה' יורדת מפסגת החרמון אל הררי ציון:

שיר המעלות לְדוֹד הִנֵּה מָה טוֹב וּמָה נְעִים שִׁבְתָּ אֲחִים גַּם יַחַד. כַּשְׁמֵן הַטוֹב עַל הָרֹאשׁ יֵרֵד עַל הַזָּקֵן זָקֵן אֶהְרֵן שִׁירְד עַל פִּי מְדוּתָיו. כָּטַל חֶרְמוֹן שִׁירְד עַל הַרְרֵי צִיּוֹן כִּי שֶׁם צִוָּה ה' אֶת הַבְּרָכָה חַיִּים עַד הָעוֹלָם.

ושוב נחתם המזמור בברכה המיוחדת, אשר כעת חזרה לאומה כולה: "כי שם ציוה ה' את הברכה חיים עד העולם".

הגענו לסוף הדרך, למזמור האחרון, מזמור קלג. יצאנו מהכפר הקטן, ביתו של היהודי קשה-היום שאותו ליוונו, עם כל צרותיו, בעלותו לרגל לירושלים. שם הוא שכח את צרותיו האישיות, והתכלל עם העולים כולם. מתוך זה עברנו לספר את סיפורה של האומה הישראלית כולה, סיפור נצחי שמתחיל בתור הזהב בימי שלמה וממשיך בימים שבהם הייתה הברכה נעדרת מעם ישראל. ואולם האמונה והתקווה לא משו מן המחנה, ובכוחם שבה הברכה לשרות באוהלי ישראל. במזמור אחרון זה חוזרת עטרה ליושנה: הברכה נמצאת בכל פסוק ופסוק, ויחד עמה נזכרים גם מוטיבים מן העבר: "העומדים בבית ה' בלילות" – כנגד "עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים". וכמובן – "יברכך ה' מציון עשה שמיים וארץ", כנגד – "עזרי מעם ה' עשה שמיים וארץ" ו"עזרנו בשם ה' עשה שמיים וארץ".

וכך, המהלך שהתחיל בה' עשה השמיים והארץ גם מסתיים באותה קביעה, אשר מכוחה אנו ממשיכים לצעוד ולהאמין שעוד נזכה גם אנו להיות מאותם עולי רגלים, וגם בנו תקוים הברכה "שלום על כל ישראל ... חיים עד העולם".

שיר המעלות הנה בְּרַכּוּ אֶת ה' כָּל עַבְדֵי ה' הָעֹמְדִים בְּבֵית ה' בְּלַיְלוֹת. שְׂאוּ יְדַכֶּם קֹדֶשׁ וּבְרַכּוּ אֶת ה'. בְּרַכֶּךָ ה' מִצִּיּוֹן עֲשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ.